

Kapitel 2. Övergripande planeringsfrågor

Inledning

Detta kapitel fokuserar på aspekter som handlar om samhällsplanering. Om du som läsare är mer intresserad av praktiska tips och ”verktyg” för att utveckla din skidanläggning, går det bra att direkt hoppa till efterkommande kapitel.

Att planera och utveckla en modern skidanläggning handlar om långt fler pusselbitar än hur man tänker dra skidspåren när snön väl fallit till marken. Det kan t ex handla om att föra en konstruktiv dialog med kommunen eller annan aktör med inflytande över hur anläggningen eller området ska utvecklas eller förvaltas. Det kan handla om att förbättra tillgängligheten och användbarheten av anläggningen/skidspåren för fler grupper i samhället. En utveckling av en skidanläggning innebär ofta betydande investeringar i pengar och övriga resurser, vilket ofta kräver samarbete eller stöd från kommunen eller annan extern part. Det finns därför anledning att fundera över på vilka sätt anläggningen bidrar till mervärde för samhället, utöver nyttan för skidföreningen.

Varför behövs skidanläggningar och vad bidrar de till samhället?

Ett väldigt viktigt argument är att en skidanläggning främjar fysisk aktivitet och folkhälsa i samhället. Ett av de mest effektiva sätten att främja fysisk aktivitet i befolkningen är att se till att invånare har god tillgång till anläggningar och områden för motion, friluftsliv och idrott, t ex motionsspår och skidspår (Faskunger, 2010). Ju närmare befolkningen har till en anläggning desto mer används den – speciellt om anläggningen upplevs som attraktiv, funktionell, tillgänglig, trygg och säker. Många undersökningar visar att befolkningen främst använder närliggande anläggningar och ytor utomhus, t ex frilufts- och motionsområden med elljusspår/skidspår, för att motionera.

Ett motionsspår är ett bra exempel på en anläggning som går att använda året runt för väldigt många olika aktiviteter och träningsformer och anläggningen är öppen dygnet runt för i praktiken alla grupper i samhället. Detta gäller även för personer med funktionsnedsättning om anläggningen eller området har utformats för att öka framkomligheten och tillgängligheten för personer med funktionsnedsättningar (Naturvårdsverket m fl, 2013). Ett skidspår kan således bidra till att främja flera viktiga samhällsmål, t ex jämlik hälsa, ökad tillgänglighet och hållbar utveckling. En motionsanläggning med skidspår kan dessutom bidra till att bevara tätortsnära grönytor och områden med höga natur- och kulturvärden, vilket är viktiga samhällsmål (bl a en god bebyggd miljö) och naturmål (bl a de nationella friluftsmålen).

Bra och snösäkra skidanläggningar har sannolikt även potential att stärka besöks- och upplevelsenäringen på orten, göra orten mer attraktiv för privatpersoner och organisationer/företag, utöver att stärka föreningslivet och bidra till lokal folkhälsa. Dessa argument är inte uttömmande, men ger en fingervisning om att en snösäker och attraktiv skidanläggning bör ses som en viktig resurs och mötesplats i ett lokalsamhälle.

Den förening som vill utveckla sin anläggning bör även öka sina kunskaper om övergripande mål och planeringsverktyg för att förstå planeringsprocessen hos kommunen eller hos annan aktör.

Samhällsmål och planeringsverktyg

Byggandet eller en modernisering av en skidanläggning berör många lagar, regler och samhällsmål. Kommunen kan ge stöd och vägledning, men föreningar och privata entreprenörer bör åtminstone ha grundläggande kunskaper om dessa för att kunna göra en bedömning huruvida projektet är rimligt eller inte. Kommuner, och i vissa fall även länsstyrelser, bör alltid involveras i detta arbete och mycket tidigt i arbetsprocessen.

Plan- och bygglagen

Plan- och bygglagen (PBL) reglerar all planläggning av mark, vatten och bebyggelse. Kommunerna ansvarar för den lokala planeringen. De vanligaste formerna av planer är detaljplan (DP) respektive översiktsplan (ÖP), men även fördjupad översiktsplan (FÖP) är relevant för idrotts- och motionsanläggningar.

Att skapa goda förutsättningar till motion och idrott, t ex att bygga och driva skidanläggningar, är en frivillig uppgift för kommunerna enligt PBL. Att idrotten inte finns med i PBL anses allmänt vara ett hinder för utvecklingen av utbudet av idrotts- och motionsanläggningar (Book, 2015). Chanserna till en utveckling av skidanläggningen ökar dock om föreningen kan visa på samhällsnytta!

PBL har inslag som stödjer satsningar på idrotts- och motionsanläggningar. Lagen anger att bebyggd miljö ska utformas med stor hänsyn till natur-, kultur- och folkhälsovärden och vara estetiskt tilltalande. All planläggning ska främja en ändamålsenlig struktur av bebyggelse och grönområden och det bör finnas lämpliga platser och områden för lek, motion, friluftsliv och annan utomhusvistelse. Anläggningar och platser ska utformas så att personer med funktionsnedsättningar kan använda dem.

Miljöbalken

Längdskidåkning är en idrott och motionsform som mestadels bedrivs i naturmiljöer, vilket gör Miljöbalken relevant i anläggningsfrågor. Miljöbalken är det samlade namnet på svensk miljölagstiftning omfattandes över 1000 bestämmelser. Miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling i samhället och ska tillförsäkra en hälsosam och god miljö för nuvarande och kommande generationer. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl. Var och en som utnyttjar allemansrätten eller annars vistas i naturen skall visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med den.

Naturreservat och/eller privat mark

Många skidspår dras på mark som är kommunala eller regionala (Länsstyrelsen) naturreservat. Ett mark- eller vattenområde får av länsstyrelsen eller kommunen förklaras som naturreservat i syfte att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet. Om en skidanläggning ska moderniseras kan det behövas ändringar eller tillägg i naturreservatets föreskrifter vilket vanligen kräver beslut av kommunstyrelsen.

Skidspår dras ofta på mark med olika ägare. Det är inte ovanligt att ett skidspår först går på kommunal mark, för att sedan gå över mark med flera olika markägare och sedan tillbaka till kommunal mark. För att föreningen eller kommunen ska få utveckla dylika skidanläggningar krävs överenskommelser med alla parter.

Nationella mål för friluftsliv

De nationella målen för friluftsliv är relevanta för den eller de som planerar att bygga en ny, eller modernisera en befintlig, skidanläggning. Målet för den nationella friluftslivspolitikerna är att stödja alla människors möjligheter och förutsättningar att vistas ute i naturen och utöva friluftsliv. Alla människor ska ha möjlighet att få naturupplevelser, välbefinnande, social gemenskap och ökad kunskap om natur och miljö.

Friluftslivspolitikerna ska stödja människors möjligheter att vistas i naturen och utöva friluftsliv.

De 10 nationella friluftsmålen:

- Naturen ska vara tillgänglig för alla.
- Personligt och ideellt engagemang ska stå i centrum.
- Allemansrätten ska värnas.
- Den hållbara användningen av naturen planeras med hänsyn till friluftslivets behov.

- Kommunerna ska ha ett stort ansvar för naturen nära tätorterna.
- Friluftslivet ska bidra till landsbygdsutveckling och regional tillväxt.
- Skyddade områden ska vara en tillgång för friluftslivet.
- Friluftslivet ska ha en given roll i skolans arbete.
- Fysisk aktivitet och avkoppling ska stärka folkhälsan.
- Beslut om friluftsliv ska fattas med god kunskap.

Motionsspår – med preparerade skidspår vintertid – underlättar för människor att nå ut i naturen och är en stor tillgång för friluftslivet.

Miljö och naturvård

De nationella miljö- och naturvårdsmålen är relevanta vid byggande eller modernisering av en skidanläggning. Det övergripande målet är att åstadkomma en långsiktigt hållbar utveckling – miljömässigt, ekonomiskt och socialt. Resurshushållning och hänsyn till vad naturen och människan tål är grundstenar i arbetet.

Miljö- och naturvårdsmålen består av:

- Begränsad klimatpåverkan
- Frisk luft
- Bara naturlig försurning
- Giftfri miljö
- Skyddande ozonskikt
- Säker strålmiljö
- Ingen övergödning
- Levande sjöar och vattendrag
- Grundvatten av god kvalitet
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap
- Storslagen fjällmiljö
- God bebyggd miljö
- Ett rikt växt- och djurliv

Att bygga eller modernisera en skidanläggning kan ha bäring på flera av målen, t ex god bebyggd miljö, levande sjöar, vattendrag och skogar, begränsad klimatpåverkan och giftfri miljö. En anläggning är en del av en god bebyggd miljö, ett energieffektivt konstsnösystem bidrar till levande sjöar och vattendrag och begränsad klimatpåverkan och modern belysning baserad på LED och metallstolpar bidrar till en mer giftfri miljö vid anläggningen.

Miljökonsekvensbeskrivning (MKB)

En miljökonsekvensbeskrivning är ett viktigt verktyg. En MKB är man i svensk lag normalt tvingad att genomföra vid en byggnation eller om verksamheten misstänks ha negativa effekter på miljön. En MKB identifierar och beskriver de indirekta och direkta effekterna en byggnation eller verksamhet har på människor, djur, natur, landskap, klimat och kulturmiljö (Naturvårdsverket).

Folkhälsa

Det nationella och kommunala folkhälsoarbetet är relevant för planeringen av en ny eller moderniserad skidanläggning. Det övergripande målet för det nationella folkhälsoarbetet är att skapa förutsättningar för en jämlik och jämställd hälsa för hela befolkningen. När det gäller utformningen av skidanläggningar handlar folkhälsoperspektivet framförallt om att skapa förutsättningar för alla att besöka och ta del av anläggningens utbud på ett säkert och tryggt sätt; att främja fysisk aktivitet i befolkningen; och att man vid byggnation ska använda säkra och sunda produkter. Den idrottsliga verksamheten vid en skidanläggning berör naturligtvis även andra folkhälsomål såsom trygga och goda uppväxtvillkor och delaktighet och inflytande i samhället.

Hälsokonsekvensbedömning (HKB)

En hälsokonsekvensbedömning kan vara relevant att genomföra vid byggande eller modernisering av en skidanläggning. En HKB är en kombination av metoder genom vilka politiska beslut, ett program eller ett projekt bedöms utifrån sina möjliga effekter på hälsan i en befolkning samt fördelningen av dessa effekter inom befolkningen. En HKB kan även användas för att utreda effekterna av att inte genomföra ett beslut, program eller projekt, t ex negativa konsekvenser för olika grupper i samhället om man inte moderniserar motions- och skidanläggningen eller bygger överhuvudtaget.

I en HKB bör man alltid sträva efter att undersöka effekterna ur olika "synvinklar", t ex vad gäller ålder, kön, socioekonomisk och etnisk tillhörighet, sexuell läggning och funktionsnedsättning. Förutsättningarna och påverkan på barn, ungdomar, äldre, personer med funktionsnedsättning och invandrare bör uppmärksammas särskilt.

Barnkonsekvensanalys (BKA)

Barnkonsekvensanalyser är ett relevant verktyg att använda vid byggande eller modernisering av en skidanläggning. BKA används för att barnperspektivet ska bli mer framträdande i samhällsbyggnadsprocesser och förbättra beslutsunderlaget i olika planeringsskeden. Historiskt har barns perspektiv åsidosatts i samhällsplaneringen trots att upp till en tredjedel av befolkningen i en stadsdel eller kommun är barn (≤ 18 år).

BKA undersöker den eventuella påverkan ett projekt förväntas ha på barns hälsa, levnadsvillkor och tillgänglighet i närområdet, inklusive vid en idrottsanläggning. Eventuella negativa konsekvenser ska då beaktas i planeringen för att i möjligaste mån förhindras eller minimeras. En BKA kan också genomföras för att undersöka effekterna av att inte genomföra ett specifikt projekt, exempelvis de negativa effekterna för barn av att inte bygga en skidlekplats vid skidanläggningen och förbättra tillgängligheten till anläggningen.

Handikappolitik

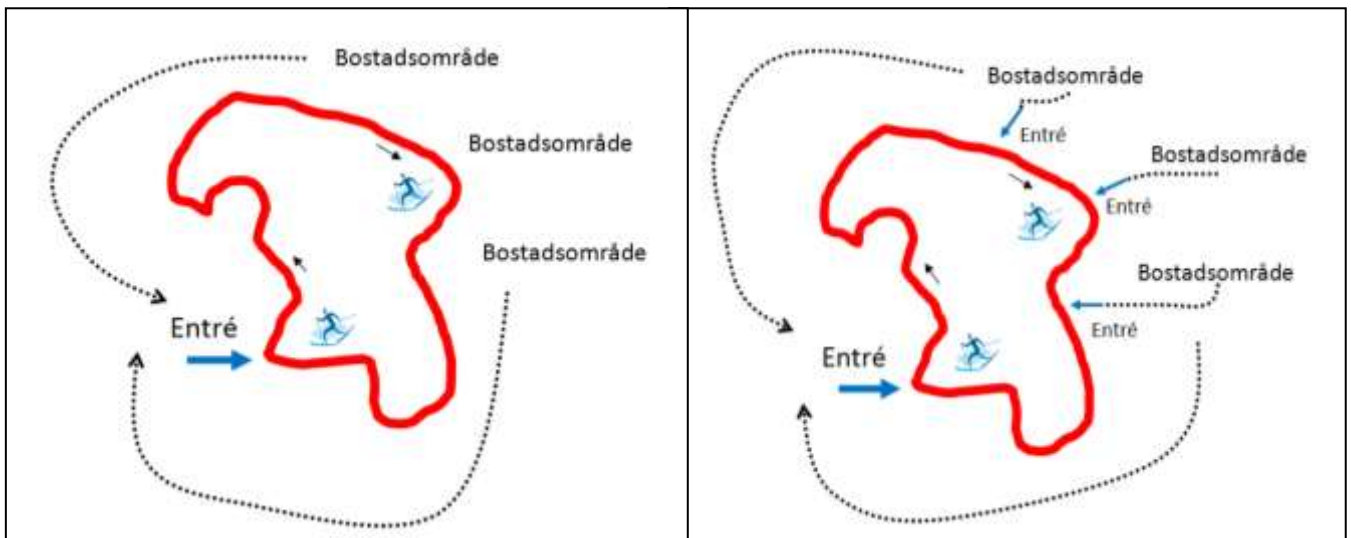
Handikappolitiken går ut på att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionsnedsättningar och att förebygga och bekämpa diskriminering. En annan central aspekt är att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättningar förutsättningar för självständighet och självbestämmande. Ökad delaktighet, rättigheter, självständighet och självbestämmande för barn och ungdomar med funktionsnedsättningar tas även upp i Barnkonventionen. Det beräknas att ca 1 av 5 personer i Sverige har någon form av funktionsnedsättning. Handikappfrågor är mycket relevanta vid en utveckling av skidanläggningar eftersom många befintliga anläggningar verkar ha många hinder för att personer med funktionsnedsättningar ska kunna använda dem (Faskunger, 2013). Fler anläggningar behöver utforma spår som passar för besökare i sit-ski exempelvis, liksom förbättra tillgängligheten vid entrén eller entréerna.

Tillgänglighet

Det finns ett stort behov av att göra skidanläggningar mera tillgängliga och användbara för fler grupper i samhället. Denna uppgift är lika viktig för befintliga brukargrupper. Många skidanläggningar verkar ha bristande entré eller entréer. Många anläggningar har tillgänglighetsbrister som har med information, skyltning, entréer, belysning och utbud/service att göra. Bristfällig tillgänglighet innebär ofta att ett område inte kan användas av vissa sårbara grupper i samhället, t ex personer med funktionsnedsättning, barn och äldre. Störst brister vid skidanläggningar verkar finnas för personer med olika former av funktionsnedsättningar, om man generaliserar resultatet från en kartläggning av skidanläggningar i Stockholms län år 2013 (Faskunger, 2013).

Många anläggningar har dessutom en enda entré (figur A) trots goda förutsättningar till fler entréer i olika väderstreck. En enda entré skapar längre avstånd för de boende vilket generellt ökar bilåkandet och att färre besöker anläggningen. Fler entréer till spåret förkortar färdvägen för befolkningen, vilket ökar antalet besökare och sannolikt bidrar till att fler kan ta sig dit till fots eller cykel. Flera entréer till skidspåret är ofta viktigare i tätort än i glesbygd eftersom det är vanligare med att flera bostadsområden omger anläggningen i tätorten.

Figur A: En entré, bristande tillgänglighet. Figur B: Flera entréer, bättre tillgänglighet

(principskiss).

En tydlig och informativ entré välkomnar och underlättar för besökare att hitta till anläggningen. Entréskylten är anläggningens officiella ansikte utåt tillsammans med tryckt material och information på webbsidor.

Väsjöbacken/Rösjöspåret, Sollentuna kommun. Foto: Johan Faskunger.

Tillgänglighetsarbetet handlar om mycket mer än att enbart arbeta med fysiska åtgärder ”på plats”. Belysning vid entréer, informationstavlor, parkeringar och på elljusspåren är en viktig faktor för såväl brukarnas trygghet som den allmänna tillgängligheten till området. På många orter saknas skyltning till skidanläggningen.

Skyltning ger besökaren information om vilka regler och påbud som gäller. En viktig aspekt av översiktsskator är att informera besökare om vad skyltningen och symboler faktiskt betyder eftersom besökare kanske inte har den kunskapen.

Information och marknadsföring är grundläggande aspekter av att tillgängliggöra och göra ett friluftsområde användbart för besökare och potentiella besökare. Information måste vara konsekvent, korrekt och stämma överrens i de kanaler som används, t ex information på websidor, tryckt material och information på plats vid entréerna.

Utbud och service

En skidanläggnings standard och utbud består av mycket mer än själva spårssystemet. För att locka allmänheten till skidåkning är det en fördel om det finns ett utbud, service och en ”infrastruktur” vid anläggningen som direkt eller indirekt underlättar skidåkningen. Det handlar exempelvis om att erbjuda en helhetsupplevelse för barnfamiljer. Det kan handla om att det vid anläggningen eller i området finns pulkabacke, värmestuga, promenadspår.

Även enkla och billiga åtgärder kan förbättra villkoren för längdskidåkning: Ett bås med tak, sittbänk och krokar för att hänga av sig överdragskläder och ställa väskor och vattenflaskor. Rudans friluftsgård, Haninge kommun. Foto: Johan Faskunger.